

EKOBLADET

EKOMUSEUM BERGSLAGEN

MÄNNISKA | MILJÖ | LANDSKAP

Ett grävande...

Gräv där du står! Ett uttryck som myntades i slutet på 1970-talet av Sven Lindqvist, författaren.

Och gräver är just vad jag gör – i pärmar och mappar i ett försök att skapa ett överblickbart arkiv. Och fynd gör jag. Här finns en minst 30-årig ganska så levande historia i vars spår verksamheten fortskrider. Alla trådar som dyker upp...det är nu man skulle man kunna börja nysta lite bakåt i tiden.

En gång fanns en tanke på ett *Ekomuseum Västerbergslagen* till exempel. Det planerades rätt så omsorgsfullt med en skrift och omfattade delar av södra Dalarna. Sen kom Västmanland med fem kommuner och Ekomuseum Bergslagen föddes som ett experimentellt projekt 1986, för att bli stiftelse år 1990. Sju kommuner i två län, Dalarna och Västmanland, som med de båda läns museerna stiftade avtal om ett gränsöverskridande samarbete.

Detta var något helt nytt och väckte stor uppmärksamhet då. Och visst var det märkvärdigt? Ja, absolut!

Nu är vi är inne på 26:e året räknat från första starten och ännu finns vi kvar trots att tiden nu inte liknar tiden då. Inte alls faktiskt! Men Ekomuseum har en inbyggd rörlighet med förmåga till förändring, vi har lätt för att hänga med i tiden. Allt finns inskrivet, t.o.m. ekologisk kunskapsspridning.

Naturvetenskap + humaniora = sant.

Christina Lindeqvist

Ekomuseums kansli, Ludvika Gammalgård

Finnskogarnas Susanne

Hon heter Susanne Andersson och har djupa rötter i Fredriksberg där hon också bor. Hon är fallen från skogsfinnarna som kom till området nån gång i senare delen av 1500-talet. Då förstår man också hennes starka engagemang i den lokala historien.

Det intresset har gjort henne välkänd i hembygden. Området ingår ju i Grangårde finnmark. Hon värnar finnskogskulturen och har förstås varit med från början i skapandet av det ännu pågående EU-projektet *finnskogarna.com*.

På skogen en bit utanför Fredriksberg ligger *Skifsens*, ett finnboställe från 1600-talet där bara några stengrunder fanns kvar. Där har hon tillsammans

med en grupp finnskogsentusiaster bildat *Föreningen Skifsens Vänner* och satt igång med att bygga upp några hus och svedja en udde ner mot sjön.

I juli 2009 invigdes den andra byggnaden på platsen, en rökbastu (pörte) med bastubad, motti och fläsk, Motti är den goda skrämjölsgroten (mjöl av rostad havre). Man har sen dess årligen återkommande bastudagar i Skifsens! Platsen kan på sikt komma att infogas i Ekomuseums lista av besöksmål.

Susanne är även politiskt engagerad i (s) och sitter med i Kultur- och Fritidsnämnden i Ludvika kommun och hon är dessutom ordinarie ledamot i Ekomuseum Bergslagens styrelse.

Blogglänk:

ekomuseumbergslagen.wordpress.com/2012/11/29/mote-i-annexet-i-fredriksberg

Julbord på Västansfors

Västansfors bruk byggdes upp i början på 1600-talet. Då fanns redan sen tidigt 1500-tal två bergsmansbyar runt forsen, Aspebenning och Vesthanfors.

Dagens hembygdsområde ligger i området kring Västansfors herrgård. Huvudbyggnaden revs på 1850-talet när kanalen grävdes om, men två herrgårdsflyglar står kvar. I den norra flygeln finns i dag ett museum.

Malla Löwenhielm var den sista som bodde i denna flygel. Hon ville att hennes hem skulle bli museum och så blev det efter hennes död 1954. Hemmet är bevarat och ger en fin bild av ett högreståndshem från sekelskiftet 1900.

Bergsmansgården skänktes av Fagersta bruk och flyttades till hembygdsgården på 1970-talet. Det stora köket är ett bergsmanskök från 1850. Här dukas ett julbord upp varje år som ingår i visningen "Gammaldags Jul" tillsammans med herrgårdens julbord.

Bergsmansgården är öppen dagligen för egna besök fram till 16 dec medan herrgårdsflygeln är öppen endast lörd-sönd kl 14-17 fram till den 16:e. Då finns personal på plats som kan visa tillräta. Guidade visningar till båda julbordet kan dock bokas varje dag.

Info: www.hembygdsgarden.nu

Herrgårdsflygeln, som ser tämligen oansenlig ut från utsidan döljer det läckraste jul- och gottbord uppdukat i fina salonger. I köket serveras glögg och pepparkakor när det är öppet, lö-sö 14-17 fram till 16 dec.

Blommande växthusdrivna syrener pryder julbordet hos brukspatron.

Bergsmannes julbord år 1850

Brukspatronens julbord år 1900

Bilden högst upp visar ett enklare julbord som det kunde se ut år 1850 på en bergsmansgård. Det var ändå överdådigt för att vara i ett bondehushåll. Man ser att bergsmannen trots allt levde gott på sitt järn.

Brödhögar, krumgädda och storsmör med 3-arnat vaxljus nedstucket, s.k. "skrytlijus".

Arbetets museum

Byggnaden är magnifik! Den ligger i Strömmen på Laxholmen och kallades *Strykjärnet* pga sin skarpa form.

År 1991 invigdes Arbetets museum mitt i ett stort industrilandskap och mitt i Norrköping, en gång Sveriges största industristad. Strömmen heter egentligen Motala Ström runt vilken industrier flockades på 1850-talet. Alla holmar i Strömmen bebyggdes. Skogen av skorstenar var tecken på framgång. En stark textilindustri växte upp, här vävdes tyger av ull och bomull. Tuppens lakansväv var ett starkt varumärke. Strykjärnet byggdes 1918 för att hysa ett bomullsväveri och låg strategiskt nära Holmens spinneri. Men redan 1908 var Holmen Norrköpings största företag med ca 1000 arbetare och 700 vävstolar. Första världskriget medförde ett ökat behov av textilier.

Arbetets museum i Strykjärnet handlar om industrihistoria, arbetsliv och arbetskultur med en rad intressanta utställningar. Just nu: *Kris & Vision* som står fram till hösten 2013.

Info: www.arbetetsmuseum.se

Fri entré till museet gör att många kommer och fyller upp hus, café o restaurang.

Löpande bandet går i Kris & Vision. Bild av Stig Lindberg, 50-talsform.

Blogglänk: ekomuseumbergslagen.wordpress.com/2012/11/09/norrkoping-pekning-och-arbetets-museum

ArbetSam är Arbetslivs-museerna

Arbetslivsmuseernas egen organisation ArbetSam håller naturligtvis till på Arbetets museum, fadershuset.

Arbetslivsintendent är Torsten Nilsson som driver arbetet halvtid med hjälp av ett litet kansli. De gör storartade insatser för arbetslivsmuseerna, som just nu är 1 422 till antalet i Sverige. De finns alla registrerade på denna hemsida: www.arbetslivsmuseer.se.

Av dem har 423 stycken valt att bli medlemmar i ArbetSam som nu är Sveriges största museiförening.

Varje år ger ArbetSam ut en informativ **Museiguide** som pekar på mångfaldiga skäl till att turista i Sverige.

ArbetSam har ett gediget program med kurser, workshops och nu i mars även en **Museimässa** på Arbetets museum i Norrköping. Tjugo anmälda utställare och Ekomuseum har bokat upp en monter för sina besöksmål.

Mässan ska genomföras en fredag-lördag den 15 och 16 mars. Man räknar med 4000 besökare. Temat är *"hållbara museer"*. Dag 1 fredag blir en dag för branschfolk och Dag 2 lördag en dag för allmänheten med fokus på barnaktiviteter.

Vi har **Ekorådsmöte fredag den 14 dec** och då ska vi börja smida planer på montern och samordna de platser och besöksmål i Ekomuseum som är medlemmar i ArbetSam. Vi behöver ett samlat grepp för att visa på vår existens. Ett bättre forum än Arbetets museum finns nog inte. Övriga besöksmål får hänga med av bara farten, kanske några fler ser fördelen med ArbetSam.

Platser och besöksmål

i Ekomuseum som är medlemmar:

Västmanland:

Engelsbergs bruk
Engelsbergs Oljefabrik
Fagersta Bruksmuseum
Kanalmuseet Skantzén
Myrbergs verkstad, Karlbergs hembygdsgård, Norberg
Norbergs Gruvmuseum
Trångfors smedja och kraftstation

Dalarna:

Arbetarbostäder Stora Hagen
Flogbergets besöksgruva
Gravendals bruk
Gruvcentrum Mojsen
Ludvika Gammalgård & Gruvmuseum
Smedsbostaden på Hammarbacken

Här kan du läsa mer:
www.arbetsam.com

Bastnäs

Bastnäsfältet är det område där många gruvhål finns efter malmbrytning som i praktiken upphörde 1889. Först bröts järnmalm, senare högvärdig ceriummalm (åren 1875-88).

I Bastnäs finns unika jordartsmetaller vilket gör området till en av världens mest mineralrika platser. Detta i sin tur gör att området besöks av mineralsamlare som gör fynd. Men man måste veta vad man ska leta efter.

Varphögarna är många och stora, de har vänts ett antal gånger på 1900-talet i samband båda världskrigen för att pressa ur de sista resterna av cerium. Men ändå hittar folk mineraler...

För att ta sig upp till hakspelet, går man på snedden uppför varphögarna. Sen vänder man sig om och ser P-platsen ligga nedanför som synes.

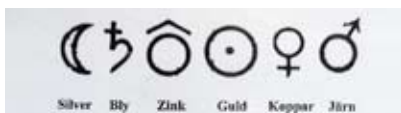
Och det går att titta in i byggnaden och beskåda det märkliga hakspelet.

Blogglänk: ekomuseumbergslagen.wordpress.com/2012/11/27/vi-gar-runt-bastnas-gruva

Ekorådsmöte på Stollberg

Stenlagårn uppe på Stollberg är den enda byggnaden som står kvar i dag. Den används som mötesplats av Väster Silfbergs förening, som har adopterat berget och sköter om besöksmålet. Varje år mot höstkanten har föreningen "berättarkvällar" här som drar folk. Då tänds marshaller och ljus....magi skapas.

Stolleberg gruva är urgammal, kanske den tidigaste silvergruvan vi har, kanske man redan under tidigt 1100-tal hackade sig ner i berget med hjälp av eldar, det var för att sköra berget.

Här bröts alltså silver till en början, området heter också Väster Silfberg. 1552 tog Gustav Vasa över. Då var gruvan riktigt igång. I mitten på 1700-talet tog silvret slut och man bröt järn. Sen upphörde det och från 1800-talets slut bröts bly- och zinkmalm fram till 1982. Byn Silvhyttan vid bergets fot byggdes några decennier dessförinnan.

Stollberg var tidigare bebyggt med verkstäder och bostäder. Här låg t.o.m. en kungsgård en gång. Allt är borta utom ett stenhus, den s.k. laggårn'.

Biskopsgruvan, uthuggen helt för hand, ligger på toppen av berget och är bara den värd en resa.

*Ekorådet fr vänster:
Gunnar Ahl, ordf
från Karmansbo
Anna-Karin Andersson
från Kullen, Grangärde
Lennart Lindgren
från Skantzen o Trångfors
Nils-Eric Wikström, gäst
Karl-Erik Nohrstedt står
från Stollberg
Karl-Åke Nordebring
från Riddarhyttan
Bertil Andersson
från Gravendal
Lars Lysén
från Trångfors smedja*

Efter sammanträdet gick vi en mycket trevlig guidad tur runt gruvan med Karl-Erik Nohrstedt som är aktiv i Väster Silfbergs förening.

Det var tisdagen 11 sept och vi hade en sagolik tur med vädret!

Blogglänk: ekomuseumbergslagen.wordpress.com/2012/09/12/ekoradsmote-pa-stollberg

Julmarknader kvar i dec

Söndag 9 dec

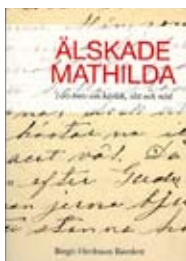
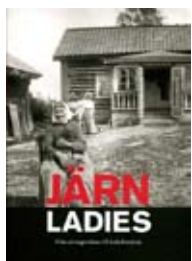
Julmarknad kl 12-16
Ludvika Gammelgård
Kaffeservering med hembakat bröd.

Gammeldags Julmarknad kl 12-16
Skantzen, Hallstahammar
Kaffeservering med hembakat bröd.
Åsby Kött & Vilt finns på marknaden
med fin lokalproducerad mat.
Hallstahammars Lucia 2012 kröns.

Liten gemytlig julmarknad kl 14-17
Karmansbo smedja i Kolhuset. Kaf-
feservering. Sjungande Luciatåg i den
av värmeljus upplysta smedjan kl 15,
– en magisk upplevelse

Från Berg
till Spik
Järnskola
för barn
Pris 80 kr

Järnladies 150 kr
Älskade Mathilda 150 kr

Samtliga tre böcker finns på **Globes Bokhandel** i Ludvika och på vårt kansli i gamla Gästis på Ludvika Gammelgård.

De kan även köpas något billigare på:
Adlibris, www.adlibris.com.

Yvonne Gröning

Ludvika Bibliotek

Tisdag 11 dec kl 18

Mathilda, Maj & andra Järnladies!

– en berättelse om Maj Hirdman
och hennes mor.

Yvonne Gröning berättar om soldatdottern, som gifte sig med Lars, arvtagare till säteriet Gylleby i Sunne, Värmland. Säteriet förlorades i en konkurs och familjen med två småpojkar reste till Bergslagen för att söka lyckan. Familjen hamnade i Karlberg, i utkanten av Norberg. Lars arbetade på sågverk runt om i södra Dalarna och ner mot Västerås. Mathilda i sin tur gnodde för att få vardagen att gå ihop. Dottern Maj föddes...

I boken *Älskade Mathilda! 100 brev om kärlek, slit och nöd*, beskrivs livet i Norberg åren runt 1890. Brevet sammanställda av Birgit Hirdman Rørslett.

Ett kapitel om Maj Hirdman finns i boken *Järnladies, från arvtagerskan till kolarhustrun* av Yvonne Gröning.

Fri entré. Och det bjuds på kaffe och mandelkaka från Elsas i Norberg.

Ett samarr. mellan ABF Dala Finnmark, Ludvika kommun och Ekomuseum Bergslagen.

Lucia under jord

Söndag 9 dec kl 15 & 18

I den mörka magiska Stollgången i Flogbergets gruva finns nu en chans att se Lucia med tärnor och stjärngossar. Det är elever från Västerbergslagens Kulturskola som kommer med ljus och sång.

Men eftersom det är ett begränsat antal besökare som kan gå in i stollen, så krävs det en föransmälning till: 070-610 99 59, Mi Abrahamsson, MiGa Upplevelser.

Entré 150 kr/pers, alla över 12 år
Då ingår glögg och pepparkakor!
Och till sist anbefalles varma kläder och rejält på fötterna. Gärna stövlar.

Workshops 2013 ArbetSam

Museer behöver pengar!

Arbetets museum och ArbetSam har de senaste åren jobbat mycket med att lära ut hur man söker pengar. Nu är turen kommen till oss i Ekomuseum, så kom och lyssna till Torsten Nilsson!

Söka Pengar Workshops:

Torsd 31 jan kl 13-16

Ludvika Gammelgård

Torsd 31 jan kl 18-21

Logen, Västanfors hembygdsgård

Fred 1 feb kl 13-16

Mekanikus, Skantzen i Hallstahammar

Fri entré. Ni bjuds på kaffe med tilltugg. Ekomuseum står som värd.

Anmäl intresse till kansliet, se nedan.

Fin bok om strövtåg...

På Ekomuseums kansli finns snart en trave med denna fina lilla bok:

Strövtåg längs Strömsholms kanal
av poeten & författaren Per Helge

I boken följer du kanalen och dess 200-åriga historia. Den grävdes för hand!

Boken kommer att säljas för 50 kr och köps direkt från Ekomuseums kansli.

Nils Nils gata 7, 771 53 Ludvika
Tfn 0240-66 30 82, Fax 0240-748 60

info@ekomuseum.se

www.ekomuseum.se

Text & bild

Christina Lindeqvist